

Algemene gegevens interview

Titel	Erfgoed van de Oorlog, Bystander Memories, interview met geïnterviewde RG-50.570.0022
Geïnterviewde	Johanna van der Velden(JvdV), 10 december 1921
Interviewer	Martijn van Haalen (IV) Interakt, Televisie en Multimedia.
Plaats	Nieuwegein
Tijd	00:00:00 - 01:00:20 (file 1)
Trefwoorden	Ooggetuige, Rotterdam, bombardement, vriendschap, deportatie, Nederlandse politie, Joods ziekenhuis, ARP, omstander Eyewitness, bombardment, friendship, deportation, Dutch police, Jewish hospital, bystander.
Samenvatting	<p>De geïnterviewde werd geboren op 10 december 1921. Gedurende de oorlog woonde ze in Rotterdam en was ze ooggetuige van het leeghalen van het Joodse ziekenhuis. Ze weet hier nog veel details over en gaat eveneens in op de reactie van de omstanders. Ze vertelt tevens over een geval waarbij een Nederlandse politieagent een Joods echtpaar met baby meevoerde naar een verzamelpunt voor Joden in Den Haag.</p> <p>The interviewee was born on 10 December, 1921. During the war she lived in Rotterdam where she witnessed the emptying of the Jewish Hospital. She remembers a lot of details and also mentions the reactions of bystanders. She also talks about a case in which a Dutch police officer deported a Jewish couple with a baby to an assembly point in The Hague.</p>
Transcriptie gemaakt door	Vrije Universiteit, M.Vlasblom, C.Jelsma
Eigenaar van het bestand	Vrije Universiteit, United States Holocaust Memorial Museum.

Transcriptie

File 1

00:00:00

00:00:28

[image 01:00:30:22]

IV Kunt u allereerst even zeggen wat uw naam is en waar en wanneer u bent geboren?

JvdV Ik heet Joke van der Velden en ik ben geboren in Rotterdam op 10 december 1921.

IV De havenstad Rotterdam.

JvdV De havenstad Rotterdam.

IV Werd u geboren

00:01:00

[image 01:01:01:06]

IV in een groot gezin of?

JvdV Nee, juist een klein gezin. Ik had één broer en die was bijna elf jaar ouder dan ik. Dus we zijn eigenlijk allebei min of meer enig kind geweest.

IV Een klein gezin dus eigenlijk?

JvdV Ja, een klein gezin.

IV Wat, wat, wat deed vader?

JvdV Mijn vader werkte op een bank en daar had die dus op den duur een heel goede functie. Één van de hogere functie. Hij was dus, wat vroeger werd genoemd, procuratiehouder. En hij was chef van de afdeling effecten. Dus hij had allemaal rijke klantjes die hun geld door mijn vader lieten beheren en dat, daar was ie dus heel erg goed in.

IV U ging ook, bleef u daar een tijd wonen in Rotterdam?

JvdV Wat ging ik?

IV Bleef u een tijd wonen in Rotterdam?

JvdV Tot mijn twintigste jaar.

00:02:00

[image 01:01:58:18]

JvdV In 1942 ben ik getrouwd. Dat was toen om mijn verloofde uit de handen van de Duitsers te houden. We zijn toen met honderden bruidsparen tegelijkertijd getrouwd. Want iedereen dacht dat ze hun mannetje dan in Nederland konden houden, maar dat was natuurlijk, dat was al heel snel afgelopen.

IV Daar willen we straks opkomen. Wie, u groeit op in Rotterdam in de '20 en de '30 jaren?

JvdV Ja.

IV U zit, als ik even reken, de '20 jaren herinnert u zich daar nog iets van?

JvdV Nou, in die zin, ik weet dus dat het in de '20 jaren, begin '30 jaren is dus de grote crises begonnen. Dus wij hebben om ons heen heel veel mensen hun werk zien verliezen. Of zoals mijn vader ...

00:03:00

[image 01:02:56:16]

- JvdV hij promoveerde, en als beloning voor zijn promotie kreeg ie dus geen afslag. Hij mocht z'n zelfde salaris behouden. Maar mijn schoonvader kreeg dus in die periode dus gewoon minder salaris. Dat, dat was heel normaal en dan mocht je heel blij zijn dat je dus nog werk had. Ontzettend veel mensen waren dus werkloos.
- IV Als vader in de '30 jaren op een bank werkt, in de '30 jaren gebeurt er nogal wat op financieel gebied inderdaad.
- JvdV Ja. Dat is een heel hectische tijd geweest. Er is dus, richting de oorlog uit ging het allemaal wat beter. Ja, ik weet dus dat hij op de bank wel hele moeilijke tijden heeft gehad, maar waar dat dan precies uit bestond ...

00:04:00

[image 01:03:54:06]

- JvdV ... dat weet ik dus niet. Waren dus ook van zei hij zijn klanten, mensen die gewoon hun geld verloren. Die echt alles kwijt waren en dat dus een heleboel aandelen, effecten. Aandelen waar mijn vader dus mee te maken had, dat die gewoon niets meer waard waren. Grote zaken (...?) bijvoorbeeld, Russische spoorwegen dat waren vroeger hele belangrijke aandelen en die waren plotseling niets meer waard. En daar hadden nogal wat mensen in belegd. Nou, dat soort dingen gebeurde er in die tijd.
- IV Was, herinnert u zich iets van, u bent dan nog jong, dat er spanningen over waren thuis of dat het moeilijk was?
- JvdV Nee, mijn vader was een vrij moeilijke man en dat schrijf ik dus ook toe aan de spanningen die er op het werk waren. Ja, ik denk dat hij toch ook wel een keer bang is geweest ...

00:05:00

[image 01:04:51:10]

- JvdV dat ie zijn werk kwijt zou raken enzo. Maar dat is allemaal dan niet gebeurt, maar hij is niet oud geworden.
- IV Hoe oud is hij geworden?
- JvdV Tot op zekere hoogte. Hij 62 geworden en had al jaren lang dus een hartkwaal. Ja, dan kan je zeggen, wij dachten dat het te maken had met de spanningen, maar dat zal wel niet helemaal zo geweest zijn, maar het zal er wel toe hebben bijgedragen.
- IV Werkte hij al in de effecten, in de effecten toen de beurscrises kwam?
- JvdV Ja. Ja, ja.
- IV Herinnert u zich daar iets van?
- JvdV Nee, daar was ik toen nog te jong voor. Maar daar werd natuurlijk ook niet echt voluit over gepraat thuis. Je ving wel eens wat op, d'r werd wel eens iets verteld, maar niet zo zeer dat, dat ik daar dan bij was. Het was toevallig als ik er bij was.
- IV Was het, was het een religieus of gelovig gezin of?
- JvdV Nee, mijn vader ...

00:06:00

[image 01:05:49:06]

- JvdV en moeder kwamen allebei wel uit een christelijk gezin, maar mijn vader was er totaal niet meer in geïnteresseerd.
- IV Dus een ...
- JvdV Ik ben wel naar de Zondagsschool geweest en ben wel naar catechisatie geweest, maar ik stelde dus te veel vragen. Ik moest dus alleen maar geloof hebben en ik mocht verder dus niets vragen. Nou, dan ben ik al geweest. Dat, dus ik ben, ik heb dat niet afgemaakt.

- IV U was een brutaal meisje.
JvdV Niet brutaal maar nieuwsgierig. Willen weten en dan niet met een kluitje in het riet gestuurd worden. Dus.
IV Was het gezin, waren uw ouders politiek geïnteresseerd?
JvdV Niet echt, nee. Mijn vader stemde dus wel op de ...

00:07:00

[image 01:06:46:18]

- JvdV oude christelijke partijen. Ik weet niet hoe dat toen genoemd werd. Iets van ARD ofzo, ik weet het niet. Dat was de partij van Colijn.
IV ARP.
JvdV Maar later, ja, hij is in '52 al overleden, de hele politieke situatie is na de oorlog zo veranderd. We hebben toen een enorme opkomst gekend van de SDAP wat dan toen al heel snel de Partij van de Arbeid is geworden. Na, daar heeft ie één keer op gestemd want iedereen deed dat. Maar ja, dat was toch helemaal niet zijn, nee, niet zijn kleur.
IV U spreekt nog steeds over de '30 jaren?
JvdV Ja. Nee, dat was dus vlak na de oorlog.
IV Dus in de '30 jaren ...
JvdV Dus vanaf '45 was de, de Partij van de Arbeid dus heel erg even in opkomst.

00:08:00

[image 01:07:44:08]

- IV Maar in de '30 jaren stemt vader ARP.
JvdV Ja.
IV Dat is een partij die zich, die zijn bestaansrecht te danken heeft aan de angst voor revolutie.
JvdV Ja.
JvdV Is, is er naar uw herinnering, want in de '30 jaren verandert er veel in Europa, niet eens misschien in Nederland op economisch gebied, maar er verandert veel, iets dat binnen uw omgeving doorsijpelt aan gesprekken of dingen waaraan u zich herinnert van hé daar is iets gaande.
JvdV Je hebt natuurlijk een enorm anticomunistische stroming gehad. Dat, dat, dat was dus eigenlijk in alle gelederen heel sterk merkbaar. Dat een, een soort angst ...

00:09:00

[image 01:08:41:23]

- JvdV ... werd er gecreëerd van het gevaar wat uit het Oosten dreigde. Dat dat was het dus constant. Er werd heel erg benadrukt van 't gevaar, het gevaar kwam uit het Oosten. En daar konden wij dus een nieuwe oorlog van verwachten en dat is dus, ja, wij zijn dus in 1948 dus al uit Nederland al vertrokken. Maar dat speelde toen al een grote rol en toen wij terug kwamen in 1959 toen was dat nog zo.
IV Ik ben nog even aan het spitten in de '30 jaren.
JvdV Ja.
IV We zijn nog voor de oorlog. Herinnert u zich iets van berichten die doorkwamen, iets wat u als tiener, bent u dan, hoort aan tafel of thuis?
JvdV Er was natuurlijk ook de dreigen van het ...

00:10:00

[image 01:09:39:09]

JvdV het Nazi Duitsland. Ik weet wel dat, ik had op een gegeven ogenblik interesse voor een jongen die met *Volk en Vaderland* liep. Dat vond ik een vreselijk aardige jongen, maar toen dacht ik dat mijn vader een beroerte kreeg. Dat werd dus breed uitgemeten van met zulke mensen moest je niet omgaan en dat was dus slecht volk en daar kon je alleen maar slechte dingen van leren. En daar mocht ik per se niet mee omgaan.

IV Van vader?

JvdV Van vader. Die dreiging was er toen al van, er gebeurde in Duitsland natuurlijk verschrikkelijk veel wat, wat hier. Er kwamen ontzettend veel mensen die vluchten uit Duitsland. Dus ik denk dat mijn vader daar op de bank ook wel mee te maken had. Die mensen hadden ook geld, dat werd ook nog belegd en ondergebracht enzo. Maar, d'r sijnpele best wel wat door van alles ...

00:11:00

[image 01:10:37:06]

JvdV ... wat er in Duitsland gebeurde. Dus hij had zich daar een beeld van gevormd van die kant moet je niet uitdenken. Dat is iets, daar horen wij niet bij, daar willen we niets van weten. Dus dat is mij als heel jong, want ik was achttien toen de oorlog uitbrak, dus dit was al, nou minstens vier jaar daarvoor, iets van veertien jaar was ofzo. Want wij zijn, wij hebben dus vroeger op de Maaskade gewoond in Rotterdam. En daar speelde dat dus dat ik die jongen zo aardig vond, dus nou, daar was ik hooguit veertien jaar, want toen zijn we verhuisd naar een ander deel van Rotterdam. En toen zijn we dus ook in Schibbelaan (?) terecht gekomen.

IV Wat, wat, wat wel zo is natuurlijk is dat ook in Duitsland de angst voor het Communistische Oosten deels aanwezig was.

JvdV Ja, heel groot was.

00:12:00

[image 01:11:34:15]

IV Dus dat, in die zin was vader het toch wel eens met?

JvdV Ja, maar dat zijn natuurlijk, het zijn twee aparte politieke stromingen waar hij natuurlijk geen van beiden enig respect voor had. Het communisme niet maar ook het, de, het fascistische Duitsland, dat sprak hem geen van tweeën aan. Dat, dat kwam waarschijnlijk toch wel voort uit het oude christelijke, het staatsrechtelijke rechte denken van wat hij natuurlijk toch altijd behouden heeft. Daar hoorde geen fascisme bij, daar hoorde geen communisme bij.

IV Christelijke Hollandse politiek?

JvdV Ja.

00:13:00

[image 01:12:32:19]

JvdV Echte, ja dat is, dat kan ik me nog wel herinneren dat gewoon heel bekrompen was. Heel rechtlijnig, heel ja, daar zou ik, daar zou ik me later echt nooit in hebben kunnen vinden. Ik ben zelf naderhand een hele andere, ik ben ook heel sterk betrokken geweest bij politiek, maar een hele andere richting uit.

IV Want veel mensen ...

JvdV Ik ben dus erelid van het één en ik stem het ander, dus dat kan ook. Ik bedoel je moet niet zo verschrikkelijk rechtlijnig denken van ik hoor bij die partij, er bestaat gewoon niks anders meer, dat is niet mogelijk. Dat is niet mogelijk. Ik ben dus erelid van de VVD ...

00:14:00

[image 01:13:30:11]

JvdV ... en ik stem dus de laatste jaren dus gewoon Partij van de Arbeid. Maar d'r is mij de laatste tijd wel vaker gezegd "Jij bent veel te sociaal voelend voor de VVD." en daar ben ik het dus niet mee eens. Die zijn op zijn manier, op hun manier zijn zij dus best sociaal voelend, maar nee, de laatste jaren is dat voor mij niet voldoende dus stem ik gewoon Partij van de Arbeid.

IV Wat een bijzondere combinatie.

JvdV En dat is begonnen met een enorm respect wat ik had voor Wim Kok. Ja, Wouter Bos vind ik dan iets minder, maar goed. We zitten nu al helemaal al in de jaren '90 en u wilde nog wel terug denk ik?

IV Ja. Het gaat uiteindelijk mis in de '30 jaren. Is er iets bij u thuis geweest of op school of in uw omgeving ...

00:15:00

[image 01:14:27:20]

IV ... waaraan u zich herinnert dat mensen dat aan voelen komen of komt het werkelijk als een donderslag?

JvdV 't Is als een donderslag gekomen. Het is echt absoluut onverwachts gekomen, want eerst is natuurlijk Polen aangevallen, maar dat vonden we gewoon een heel ander hoofdstuk. Dat, dat was verschrikkelijk. Dat was schandalig, maar ja, ja. Dat, maar dat Nederland aangevallen zou kunnen worden, we zijn toch altijd neutraal geweest enzo, dat is heel onbegrijpelijk geweest.

IV Ook voor uw ouders kwam dat?

JvdV Ja, dat was absoluut onverwacht. Dat had echt niemand verwacht.

IV Had vader op, op de bank dan geen contact met Duitse Joden?

JvdV Dat weet ik niet.

00:16:00

[image 01:15:25:13]

JvdV Maar ja, want hij mocht, we wisten toch allemaal dat er zoveel Duitse Joden naar Nederland waren gevlucht.

IV Ja.

JvdV Dat was algemeen bekend. Maar dan denk je nog, ze hebben het alleen maar op de Joden begrepen hè? Ze mogen de Joden niet dus daarom, nou ja, het wordt gevaarlijk voor de Joden die vluchten. Maar daar ga je toch nog niet aan verbinden dat ze dan Nederland aan gaan vallen. Dus toch heel iets anders eigenlijk.

IV Zo erg kan het niet worden.

JvdV Het was echt een, een volkomen verrassing. Ja, vooral ook toen dus Rotterdam gebombardeerd ging worden was er zo'n ongelooflijke algemene verontwaardiging en een open stad die val je toch niet aan? En dat is beneden ieder peil en misdadig en alles en. Daar werd dus heel fel en heel boos ...

00:17:00

[image 01:16:23:03]

JvdV ... op gereageerd natuurlijk.

IV En toen was de strijd ook snel over hè?

JvdV Was zo over, want onze soldaatjes die hadden nauwelijks geweren en als ze al geweren hadden dan hadden ze geen munitie. Ja, die hadden toch niks in te brengen

- tegen die overmacht. Die werden zo overrompeld. Hier en daar hebben ze nog wel wat verzet geboden maar het was nutteloos. Het was gewoon, had geen enkele zin.
- IV U zit bij de, vlak voor de oorlog en tijdens de gewapende strijd zit u als ik doorreken op de middelbare school?
- JvdV Ja. Nee, toen werkte ik al.
- IV U werkte.
- JvdV Kort voor de oorlog, 1938, ben ik gaan werken op een accountantskantoor. En daar heb ik dus tot '42 gewerkt.
- IV Hoe werd er op uw werk en thuis gereageerd ...

00:18:00

[image 01:17:20:09]

- IV ... op de Nederlandse capitulatie?
- JvdV Alles dus heel boos en niet begrijpen en ja, en, en mijn vaders kantoor was verbrand, mijn kantoor was verbrand. Dus er was natuurlijk een enorme chaos. Dat, bij ons op kantoor hadden we dus ook een kluis waar alle, een kluis in een muur hè, waar alle belangrijke stukken van onze klanten enzovoorts, alle rapporten die stonden in die kluis. Maar dat was allemaal verschroeid en wij moesten proberen of we daar nog iets, iets zinnigs van konden maken en alles zoveel mogelijk kopiëren en overtikken enzo. Nou, nou, het is, we zijn daar echt wel een jaar mee bezig geweest voordat we weer een soort archief hadden natuurlijk.
- IV Het kantoor is verbrand.
- JvdV Het kantoor was verbrand ja.

00:19:00

[image 01:18:18:04]

- JvdV Dat stond in het centrum van Rotterdam.
- IV Was u aanwezig bij het bombardement?
- JvdV Nee, nee. Nee.
- IV Waar was u?
- JvdV Ik was thuis en we zijn dus tijdens het bombardement, mijn vader, mijn moeder en ik, want mijn broer was al lang getrouwd, die woonde in Hilligersberg van Rotterdam. Dat is dus eigenlijk buiten het echte centrum. Wij zijn dus gevlucht, met een paar koffers zijn wij naar mijn broer gevlucht om, omdat we dachten, nou ja, zo ver komen ze niet met die bombardementen. Er is bij ons dus niet gebombardeerd.
- IV Was het vlak voor het bombardement dat u vluchtte?
- JvdV Ja, tijdens het bombardement, wij zijn dus met een omweg zo naar Hilligersberg gelopen. We hadden fietsen staan, maar daar hebben we geen van drieën aan gedacht. In de paniek, in de zenuwen zijn we gaan lopen.
- IV Kwam het bombarderen dichtbij?

00:20:00

[image 01:19:15:09]

- JvdV Het kwam heel dichtbij ja. Want wij woonde in het westen, maar tegen het centrum aan. Dus dat, er was bij ons in de laan was er in één van de eerste dagen al een bom gevallen. Dus zo dwars over in die straten waren een paar bommen gevallen, want daar zat een school met Nederlandse soldaatjes en daar moesten kennelijk zo nodig een bom op gooien. Daarbij bij die ene bom bij ons is dus een collega van mijn kantoor omgekomen. Door de luchtdruk is er een kast omgevallen en die heeft ie boven op zich gekregen. Dus daar is ie bij, maar dat hoorden wij ook pas toen wij weer

allemaal bij elkaar kwamen op kantoor. Ik woonde vlak bij maar ik wist het niet. Een hele rare gewaarwording.

IV Was dat de enige dode in uw omgeving?

JvdV We hadden een, een Joodse medewerker ...

00:21:00

[image 01:20:13:06]

JvdV ... een accountant die heette (...?) (harde hoest maakt naam onverstaaanbaar) en die is op een gegeven ogenblik bij ons op kantoor verdwenen. Vermoedelijk is die ondergedoken, maar die hebben we ook, nou daar hebben we nooit meer iets van gehoord. Die is gewoon niet terug gekomen en we weten ook niet wat er met hem gebeurd is. Het is het vermoeden dat ie toch afgevoerd is ofzo.

IV Kent u meer Joodse mensen in de '30 jaren in uw directe omgeving?

JvdV Ik kende heel veel Joodse mensen. Vriendinnetjes van school, maar mijn beste vriendinnetje van voor de oorlog waarmee ik dus ook samen op de Lutherse jeugdvereniging was, was geen Joodse. Maar die is in 1942 ...

00:22:00

[image 01:21:11:06]

JvdV ... hadden ze bij haar thuis een Joodse onderduiker en daar is ze verliefd op geworden. Dat vond haar vader niet goed. Dus die Joodse onderduiker moest daar het huis uit en toen is ze dus met hem mee gegaan naar Amsterdam en ze zijn dus samen opgepakt. Zij omdat ze dus omgang had met een Joodse jongen, want dat mocht helemaal niet. Je mocht niet met Joden omgaan, je mocht er niet thuis komen. Dat was verboden en ze is dus tegelijkertijd met hem gearresteerd en ze heeft dus drie jaar in een concentratiekamp gezeten. Als ik me dat goed herinner was het Sobibor. Daar, na de oorlog heb ik te horen gekregen dat zij niet terug was gekomen, dus dat ze omgekomen was. En ik geloofde dat niet en dan ben ik in 1948 weggegaan ...

00:23:00

[image 01:22:08:11]

JvdV ... naar Venezuela met het idee van, ja, ze zeggen nou wel dat ze overleden is maar ik geloof het niet. Nou in '51 kwamen wij met vakantie, vier maanden met verlof. En toen zijn mijn man en ik gaan zoeken, dus proberen oude bekenden van de Lutherse kerk enzovoorts op te zoeken en toen hebben d'r gevonden. Toen woonde ze in Hengelo, ze was getrouwd, maar helemaal tegen haar zin eigenlijk. Want, ja, ze had dus gehoopt dat die jongen waar ze dus zo verliefd op was ook na de oorlog terug zou komen, maar die was na één week al vergast. Hij was dus jurist en kon dus geen harde arbeid verrichten. Die is gewoon vergast. Zij heeft dus al die jaren vastgeklampt aan het idee 'ik moet in leven blijven want ik moet weer naar hem terug'.

00:24:00

[image 01:23:05:23]

JvdV Maar ze is na de oorlog in Zweden terecht gekomen verplicht, omdat ze heel zwaar TBC had. Dus vandaar de boodschap 'ze is niet terug gekomen'.

IV Hoe heette die jongen met wie ze was?

JvdV Dat weet ik niet. Dat weet ik dus niet. Maar zij is dus, de jaren dat ze in Nederland hebben gewoond, ieder jaar op een bepaalde tijd probeerde ze zelfmoord te plegen en toen kreeg haar man de gelegenheid om te emigreren naar Californië, maar dat heeft ie dus gedaan. En daar is ze dus, ja, heel anders in het leven komen te staan en die

zelfmoordneigingen gingen daar, daar heeft ze eigenlijk helemaal geen last meer van gehad. Ze is wel, wel altijd aan die ene jongen blijven denken, want dat was haar grote liefde. Dat is natuurlijk heel tragisch hè.

00:25:00

[image 01:24:03:13]

IV Meer Joodse mensen in de buurt?

JvdV En mijn beste vriendin nu, mijn beste vriendin is half Joods en zij woonde met haar ouders en zuster, half zuster en een broer in Duitsland voor de oorlog en haar vader kreeg natuurlijk problemen. Al in '34 zoiets begon al voor die man de moeilijkheden. Hij werkte bij Unilever, daar is een constructie gevonden dat hij daar toch kon blijven werken, maar niet meer op de loonlijst stond want dat mocht niet meer. En deze man is in 1936 totaal overspannen een reis gaan maken, een cruise vanuit Nederland door de Middellandse Zee

00:26:00

[image 01:25:01:11]

JvdV ... en tenslotte naar Italië toe. Hij zou met zijn vrouw gaan, maar zijn vrouw was altijd zeeziek. De zoon die was net geslaagd van de HBS. Vader vroeg, nee, moeder vroeg aan vader neem die jongen nou mee als beloning voor z'n, voor het behalen van zijn diploma. En dan blijf ik thuis voor de meisjes. Ze hebben die trip gemaakt en ze zijn in Italië op het vliegtuig gestapt, maar dat vliegtuig is verongelukt. Dus vader en zoon zijn daarbij omgekomen. Dus die man heeft al die ellende van de oorlog en dat gedoe in Duitsland heeft ie niet meer meegemaakt. Maar mijn vriendin is met dat half zusje en d'r moeder terug gegaan naar Nederland en die hebben toen, zij hebben het in het begin vreselijk moeilijk gehad, want ja, ze moest natuurlijk op school ...

00:27:00

[image 01:25:58:22]

JvdV ... zien mee te komen enzovoorts. Maar d'r grootvader was dus hoofdonderwijzer van ene lagere school en die heeft die meisjes dus helemaal bijgespijkerd dat ze weer goed mee konden komen op school. Maar zij, zij hebben dan die oorlog goed doorstaan want hun moeder was niet Joods dus de meisjes liepen dan niet zo'n gevaar dan. Na ja, die jongen die was er dan niet meer dus. Maar er is daar dus, zij hebben het dus heel goed gekregen doordat er een grote levensverzekering los was gekomen dus daar plukt mijn vriendin nog steeds de vruchten van. Maar, ja die verhalen die je dan hebt gehoord van hoe naar dat was die periode in Duitsland. Die man had dus een hele goede baan en die kon eigenlijk ook ...

00:28:00

[image 01:26:56:11]

JvdV ... dat werk niet meer goed doen, want er was iedere keer weer wat. Was echt heel beangstigend allemaal.

IV De oorlog in Nederland duurt dus kort. Hoe vergaat het u en de uwe in de eerste tijd na de capitulatie?

JvdV Ja, dat is gewoon weer beginnen met je werk. Het kantoor van mijn vader is dus provisorisch weer ingericht en naderhand naar een ander gebouw verhuisd. Wij hebben dus voorlopig in Rotterdam Oost bij de baas thuis gezeten. Die woonde in een heel groot huis. Dus d'r zijn een paar kamers afgestaan voor het kantoor. We zijn daar

dus gewoon verder gegaan. En later in de oorlog, iets van 1942 is het kantoor dus verhuisd ...

00:29:00

[image 01:27:54:04]

JvdV ... naar een nieuw pand. Ook zo'n beetje in het, aan de Noord kant van het centrum. Gewoon een aardig kantoor waar we dus diverse kamers hadden en waar we gewoon weer normaal konden werken, voor ze ver dat in de oorlog natuurlijk mogelijk was. Maar toen ben ik getrouwd en vroeger mocht je dus niet blijven werken als je trouwde. Dus toen werd ik dus gewoon huisvrouw waar ik totaal geen verstand van had. Ik had van mijn moeder nog geen eens ergens stof mogen afnemen. Ik had niet mogen koken dus ik stond een beetje heel erg verschrikkelijk dom in mijn huishoudentje. Ik moest echt alles nog leren.

IV Maar uw man wilde toch met u trouwen?

JvdV Hij wilde verschrikkelijk graag met mij trouwen. Heel, heel verschrikkelijk graag, ja.

IV Verandert er veel in Nederland in die eerste oorlogsjaren?

00:30:00

[image 01:28:52:02]

JvdV In de eerste oorlogsjaren viel het allemaal nog wel mee. Je, je kreeg natuurlijk een heleboel dingen die je niet meer kon kopen, maar dat waren niet de meest urgente dingen. Het was wel moeilijk, het begon heel moeilijk te worden met kleding. Textiel en dat soort dingen. Ik kon ook niet een behoorlijke uitzet kopen, want dat was er gewoon niet. En ik kon dus één keer een mantel ergens kopen en dat was verschrikkelijk duur. Nou, dat had ik gewoon niet. Dus ik ben op mijn fietsje naar mijn vader toe geraced en gezegd "Ja, ik moet die mantel hebben, maar ik kan het niet betalen op het ogenblik." Nou, dat kwam dan wel in orde. Dat heeft dan mijn vader dus voorgeschoten, maar daar heb ik een groot deel niet van terug hoeven te betalen. Maar dat was dus vreselijk moeilijk, dat textiel, kleding en schoenen ...

00:31:00

[image 01:29:49:06]

JvdV ... en dat soort dingen. Ik had voor de oorlog een tik. Ik kocht bijna iedere maand nieuwe schoenen, die kostte vroeger dus verschrikkelijk weinig. En daar heb ik dus de hele oorlog mee gedaan tot het bombardement van Bezuidenhout in Den Haag. En toen is ons huis dus behoorlijk vernietigd. Maar toen zijn al die schoenen, die waren dan wel kapot. Daar waren de zolen er van door, die zijn gestolen. Dus ik had alleen de schoenen aan waarmee ik getrouwd was dus dat waren nou niet bepaald de meest degelijke schoenen, die had ik nog. Verder niet.

IV Maar wel een paar mooie schoenen om op te lopen dus?

JvdV Dat waren de enige schoenen die ik nog had en toen heb ik een paar maanden na de oorlog van een tante in Amerika kwam er een heel groot pakket met van alles en nog wat en daar zaten leren pantoffels in.

00:32:00

[image 01:30:46:14]

JvdV ... En die heb ik toen gekregen, dat was mijn maat toevallig en daar heb ik nog een paar maanden op gelopen. Tot dat ik dus schoenen kon kopen.

IV Een gelukje?

JvdV Ja, dat was heel grappig.

- IV Bleef het meevallen in de oorlog?
- JvdV Nee. Het is voor mij, ik heb dat heel erg verdrongen (komt iemand binnen, knip in opname).
- IV Wanneer herinnert u zich dat de Duitsers zich anders gingen gedragen ten opzichte van de Nederlandse bevolking, met name de Joodse?
- JvdV Dat zal omstreeks 1943 zijn geweest.
- IV Dat u dat zag?
- JvdV Dat er dus echt een, eerst waren ze nog wel gemoedelijk met ons en in ...

00:33:00

[image 01:31:44:22]

- JvdV ... misschien '42 dus nog, maar in '43 begon er dus echt meer venijn te komen. Maatregelen, steeds meer maatregelen.
- IV Welke?
- JvdV Strafmaatregelen. Standrechtelijke executies als er iets tegen een Duitser was gedaan in een bepaalde straat dan werden alle mannen de straat opgejaagd en werden gewoon afgeschoten.
- IV Zag u dat?
- JvdV Dat, nee, dat heb ik niet gezien, maar wel mee gemaakt. Dat is in Den Haag gebeurd in de Laan van Nieuw Oostende. Wij woonden vlakbij dus dat hoor je onmiddellijk.
- IV Hoe kwam je dat te weten?
- JvdV Dat was iets als een lopend vuurtje werd verteld. En wat wij dus ook in kranten hebben zien staan. Mensen zijn daar gewoon ...

00:34:00

[image 01:32:41:15]

- JvdV ... op een bepaald gedeelte van de laan van Nieuw Oostende, euh ja, Nieuw Oostende, daar was dus een Duitser omgebracht en daar hebben ze dus die mannen op straat neergezet afgeknald.
- IV Nederlandse mannen uit die straat?
- JvdV Ja, Nederlandse mannen.
- IV Zag u iets van maatregelen tegen de Joodse bevolking?
- JvdV Ja, want ik heb dus in de eerste plaats gezien, dat moet dus al, ik wist dus niet het jaartal precies, 1942 geweest zijn. Ik wist dus niet dat ze dus al zo vroeg Joden hadden lastig gevallen, Joden hadden weggehaald enzovoorts. Maar het kan niet anders want ik ben in 1942 getrouwd en ik heb dit gezien vanuit het huis van mijn moeder.
- IV Wat zag u?
- JvdV Mijn moeder woonde, mijn ouders woonde dus ...

00:35:00

[image 01:33:39:04]

- JvdV ... rechtstreeks tegenover de ingang, de poort van het Joodse ziekenhuis in de Schietbaanlaan in Rotterdam, waar wij dus altijd mensen in en uit zagen lopen en waar ambulances voor kwamen met mensjes erin en mensjes eruit. Recht, recht op die poort keken wij. En we hoorden dus op een gegeven ogenblik een boel herrie, geschreeuw, Duits geschreeuw. Dus wij stoven naar het raam van wat is er nu weer aan de hand? Niet te denken aan zoiets. En daar stonden dus vrachtwagens voor en alle patiënten uit het Joodse ziekenhuis werden dus naar buiten gedreven. Naar buiten gedragen door het verplegend personeel. Die werden opgejaagd en opgedaan en dat ging allemaal die vrachtauto's in met een hoop geschreeuw en gedoe.

00:36:00

[image 01:34:36:22]

JvdV En dat is zo iets, je begrijpt het niet wat daar gebeurd, het is zo iets verbijsterd, zo iets afschuwelijks. Zo van wat doe je die mensjes aan? Die gaan van zelf al dood, waarom moet je ze dan nu nog afvoeren? En daar kwam bij dat onze beneden buurvrouw, wij woonden op de eerste etage en op de beneden etage daar woonde een Joodse mevrouw die met een niet Joodse man getrouwd was, die gilte die schreeuwde hysterisch, want die zag dat haar eigen moeder uit het ziekenhuis werd afgevoerd en die wilde haar moeder gaan redden. Dat kon natuurlijk niet. Die man heeft er alles aan gedaan om d'r dus tegen te houden want anders was ze waarschijnlijk zelf ook, want ze had een ster op.

00:37:00

[image 01:35:35:04]

JvdV Dus dan zou zelf dus ook afgevoerd zijn. Dus dat drama speelde zich dan ook nog beneden af en ik weet dus dat mijn moeder dus naar beneden is gegaan om te proberen haar ook te kalmeren enzo. Maar dat hielp natuurlijk allemaal niks dus. Maar wij hebben dat voor ons neus zien gebeuren.

IV Hoeveel vrachtauto's waren het?

JvdV Ik heb er niet meer dan twee gezien, maar er kunnen er meer geweest zijn, want we keken natuurlijk helemaal gebiologeerd naar dat gat waaruit dat allemaal te voorschijn kwam en wat daar rechtstreeks voor gebeurde. Dus ik heb er twee gezien aan beide kanten van de poort. Er kunnen er meer geweest zijn.

IV Reden de wagens naar binnen of bleven ze buiten staan?

JvdV Nee, buiten.

IV Hoe kwamen de mensen naar buiten?

JvdV Lopend en werden gedragen op brancards. Maar er waren geen fatsoenlijke brancards

...

00:38:00

[image 01:36:32:15]

JvdV ... dat was, na ja, alles wat ze maar konden vinden.

IV Hoe waren ze gekleed?

JvdV Gewoon in hun pyjama'tjes met wel lakentjes, niet lakentjes d'r over. Bij de één was het wel, bij de ander was het niet. Dat ging allemaal bliksem snel. Het moest vlug, vlug, vlug, vlug.

IV Van wie?

JvdV Vlug moest het, allemaal heel snel.

IV Van wie moest dat?

JvdV Van die Duitsers.

IV Hoeveel Duitsers waren erbij schat u?

JvdV Geen idee. Ja, ik zie het beeld wel voor me, maar...

IV Kunt u het schetsen het beeld dat u voor u ziet?

JvdV Ik zie dus Duitsers in groene, groene kostuums die dus bij die vrachtwagens bezig zijn. En ik zie ze in de poort duwen en opjagen en ze zullen ook tuurlijk ...

00:39:00

[image 01:37:30:09]

- JvdV ... in het ziekenhuis zelf geweest zijn hè? Om daar dus de boel eruit te krijgen. Het verplegend personeel was overwegend ook Joods. Die werden dus ook opgejaagd om dat werk voor ze te doen. Zij stonden alleen maar te commanderen.
- IV Geduw zei u?
- JvdV Hm?
- IV U zegt duwen?
- JvdV Niet in de zin van duwen, maar opjagen. Gewoon schreeuwen en te keer gaan, want daartoe zijn wij ook op geattendeerd dat er iets aan de hand was omdat ze zo te keer gingen. Met schreeuwen en brullen.
- IV Herinnert u zich wat voor soort mensen er naar buiten kwamen als u, als u naar beeld kijkt weer?
- JvdV Mijn overwegend beeld was dus oude ziekelijke mensjes. Sommige mensen waren al wel aangekleed.

00:40:00

[image 01:38:27:13]

- JvdV Maar de meeste waren gewoon in pyjama's. Die zijn zo uit hun bed, happaké, naar buiten gejaagd. (knip in film)
- IV U staat achter het raam op één hoog, er komen, komen mensen naar buiten, sommige in pyjama, sommige niet.
- JvdV Ja.
- IV Kan iedereen lopen?
- JvdV Nee, nee, nee, nee. Een aantal van die mensen worden dus op brancards naar buiten gedragen. En dat wordt gedaan door het verplegend personeel. Niet door de Duitsers, maar door het verplegend personeel.
- IV Heeft u een idee hoeveel patiënten er naar buiten komen?
- JvdV Dat waren er heel veel. Maar hoeveel, daar sta je niet bij stil op dat moment. Je ziet dat, ja je gaat je dat niet bedenken van dat moet ik tellen ofzo.

00:41:00

[image 01:39:25:06]

- IV Nee, maar is het aantal in de buurt van de tien of ...?
- JvdV Nee, veel meer. Veel meer. Veel meer. Nee, als je het bij benadering moet zeggen wat ik gezien heb dat is iets van minstens wel veertig, vijftig mensen die op allerlei manieren dus.
- IV Waren er alleen Duitsers bij?
- JvdV Daar waren alleen Duitsers bij. Er waren geen Nederlandse politieagenten bij. Het was puur een Duitse aangelegenheid.
- IV Had u het idee dat meer mensen in de huizen erom heen stonden te kijken?
- JvdV Ja. Absoluut, wij zagen aan de overkant dus ook mensen staan. Ik denk dat, dat praktisch iedereen heeft staan kijken omdat het met zo'n herrie gepaard ging. Trok wel de aandacht.
- IV Ging iemand de straat op?
- JvdV Dat, nou nee, wij zeker niet, want dat durf je niet ...

00:42:00

[image 01:40:22:18]

- JvdV ... in die tijd. Je blijft als het vooral van opgewonden Duitsers, daar blijf je liever heel ver vandaan. Ik denk ook niet dat er iemand echt naar buiten is gelopen. Juist niet.
- IV U beschrijft het als een foto.

JvdV Ja.

IV Herinnert u zich geluid bij de foto.

JvdV Ik herinner mij dus het geschreeuw. Het Duitse gebrul, de bevelen, het, het, het opjatten, het schreeuwend aanjagen van die mensen enzo. Het moest allemaal snel, snel, snel. Op dat moment vroegen wij ons niet af waar blijven die brancards dan in die vrachtauto's. Dat is iets wat je naderhand, dat we dus zeiden van hoe hebben ze dat daar nou, hebben ze ze gewoon op elkaar gestapeld?

00:43:00

[image 01:41:20:11]

JvdV Maar dat weten we niet, want dat hebben we niet gezien. Dat hebben we niet gezien wat daar, want we keken op, op de zijkant van de vrachtwagen en zagen maar een klein eindje van die opening. En dat daar dus Duitsers dat naar binnen stonden te trekken enzo. Maar wat daar in gebeurd is dat hebben we niet gezien natuurlijk.

IV Want er gingen veel mensen in een vrachtwagen?

JvdV Er gingen veel mensen in die vrachtwagen. Waren hoge vrachtwagens. Daarom konden ze die poort ook niet in want daar paste wel ambulances in. Ambulance wagens die konden daar wel, maar die hoge vrachtwagens die paste daar niet in. Dus daarom stonden ze buiten op straat.

IV Hoelang duurde het bij elkaar?

JvdV Het heeft niet eens zo vreselijk lang geduurd. Misschien alles bij elkaar een half uur.

00:44:00

[image 01:42:17:18]

JvdV Toen was het echt over.

IV En toen reden de wagens weg?

JvdV Die reden weg. Duitsers achterop.

IV Wat en wie bleven er achter? Wie bleven er achter?

JvdV Nee, alles ging weg. En het personeel dat was weer naar binnen getrokken, maar er dus gewoon in de poort niks meer te zien. En die vrachtwagens die reden dus weg. D'r stonden dus, dat weet ik dus nog wel, die ene waar we dus direct opkeken daar stonden dus Duitsers achterop. Dat was gewoon open van achteren.

IV Heeft u ook de moeder van de beneden buurvrouw zien inladen?

JvdV Wat heb ik?

IV De moeder van de beneden buurvrouw zien inladen?

JvdV Nee, dat heb ik (klemtoon op ik) niet gezien, maar bij één van die mensjes die daar in die vrachtwagen werden geladen was haar moeder. En toen hoorden wij dus dat vreselijke, hysterische gegil beneden.

00:45:00

[image 01:43:15:14]

JvdV En mijn moeder die is toen naar beneden gegaan, want die wist dat die moeder in het ziekenhuis lag. Dus mijn moeder wist wat er aan de hand was. Waarom ze zo gilte.

IV En moeder kon naar de buurvrouw zonder over straat te hoeven?

JvdV Nou, dat was in de, in dezelfde, op dezelfde, je hoefde niet eens de stoep af. Was gewoon de deur om eigenlijk, dus niet echt de straat op.

IV Herinnert u zich omstanders op straat?

JvdV Nee, ik me dat, ze zullen er misschien wel geweest zijn, horen (???) dat ik me dat niet kan voorstellen. Was niet een tijd dat je daar bij Duitsers in de buurt ging staan, want

- dan had je dus kans dat je zelf, ja, narigheid zou krijgen. Het was echt allemaal achter de ramen.
- IV Dus buiten waren geen kijkers dat u zich herinnert?
- JvdV Volgens mij niet hoor. Heb ik ook niet echt bewust gezien. Ik heb geen mensen gezien.
- IV En toen het voorbij was?
- 00:46:00
[image 01:44:13:08]
- IV Toen het voorbij was werd er, herinnert u zich iets van uw omgeving van gesprekken over het gebeuren?
- JvdV Ik weet alleen maar dat we dus verschrikkelijk emotioneel waren en ook weer vreselijk boos, vreselijk woedend dat ze zoiets konden doen en. Wat, wat, wat ga je doen? Wij vroegen ons af wat ga je doen met die mensen? Maar we wisten toen nog niets van vernietiging. Daar was nog niks van bekend. Dat, dat Joden dus echt vernietigd werden. Dus wij vroegen ons af waar brengen ze die mensjes nou naar toe? Waar, waar gaat dat nou heen? Wat doen ze daar nou mee? Wat, wat is nou de zin om ze daar weg te halen, hè? Dat was een heel ...
- 00:47:00
[image 01:45:11:00]
- JvdV ... groot vraagteken.
- IV Kwam daar antwoord op?
- JvdV Hm?
- IV Kwam daar antwoord op?
- JvdV Nee, daar kwam toen nog geen antwoord op nog. Veel later begon dat wel door te dringen natuurlijk van die hebben ze gewoon op de eerste de beste gelegenheid allemaal afgemaakt. Hoe, waar, dat wisten we ook niet, maar.
- IV Wie zei dat?
- JvdV Nou ja, gewoon in het algemeen werd dat gezegd.
- IV Tijdens de oorlog?
- JvdV Tijdens de oorlog, maar daar was toen niet echt iets van bekend. Want wij hebben over de vernietiging van de Joden echt pas na de oorlog van alles en nog wat gehoord. En dat sijpelde nog maar beetje bij beetje bij ons binnen.
- IV Maar er was het gevoel dat die mensen het er niet levend vanaf zouden brengen.
- JvdV Dat die het levend eraf zouden brengen.
- IV Al bij het inladen of daarna?
- JvdV Al bij, nou ja, al heel snel na het vervoer, want als je op zo'n manier vervoerd wordt en je bent al heel ...
- 00:48:00
[image 01:46:08:16]
- JvdV ... ernstig ziek enzo, na ja, dat gaat toch nooit goed. Dan zeg je toch automatisch dat overleven die mensen niet.
- IV Merkt u nog meer van vragen van mensen om uw heen wat, wat gebeurd daar?
- JvdV Nee, alleen maar verontwaardiging. Woede, van wat doen ze nou en is dit nodig? En wat hebben die mensen gedaan?
- IV Zag u nog andere mensen die opgehaald werden behalve dit geval?

JvdV Ik denk dat er niet veel mensen nu meer zijn, d'r waren daar geen, d'r woonden daar heel weinig kinderen. Misschien wel helemaal geen kinderen. En misschien een paar jonge mensen, maar die hoeven het ook niet per se gezien te hebben.

IV Was dit de enige keer tijdens de oorlog dat u zag dat Joodse mensen werden opgehaald?

JvdV Nee, ik heb het in Den Haag nog een keer gezien, maar één keer gelukkig.

00:49:00

[image 01:47:05:17]

JvdV Ik kwam met mijn kinderwagen in Den Haag, stak ik, dat was vermoedelijk de Amalia van Sommenslaan (?), over om naar het consultatiebureau te gaan. En toen zag ik een Nederlandse politieagent en die had een jong paartje met een baby op de arm. Ik kwam daar zo aanlopen en zij waren mij als het ware net gepasseerd. Dus ik zag het van opzij en ik zag ze toen op de rug. Maar dat was een grote Nederlandse politieagent. Ik zou niet zeggen dat hij ze liep te duwen, maar het was wel een, een houding van, ja, een houding en misschien, ja ik heb niet kunnen horen wat ie zei, maar ze moesten wel opschieten.

IV Hoe weet u dat die mensen Joods waren?

00:50:01

[image 01:48:04:04]

JvdV Dat, dat was duidelijk. Dat kan je niet uitleggen, maar je ziet dat en je weet onmiddellijk, dat zijn Joodse mensen. Dat is zichtbaar.

IV Waaraan?

JvdV Ja, sommige Joodse mensen zijn dus duidelijk Joods en andere mensen niet, hè? Het is niet altijd zichtbaar. Maar in dit geval, dit was gewoon een Joods echtpaar. Ja, en dat kindje dat kon je verder niet zien zat dus aangekleed in d'r arm.

IV Het was overdag?

JvdV Het was overdag, ja.

IV Keken er meer mensen zoals u keek?

JvdV Niet dat ik weet. Dat is, dat is iets van, dat was in die tijd toch al niet druk op straat, het was in 1943. En, ja, er zullen misschien wel mensen ...

00:51:00

[image 01:49:01:08]

JvdV ... gelopen hebben, maar die heb ik niet gezien. Ik heb alleen dit gezien en daar weer ontzettend boos over gemaakt dat het nou ook nog eens een keer een Nederlandse politieagent was die dat deed. Hè, niet alleen die moffen, maar dan ook nog een Nederlandse politieagent.

IV Waar gingen die mensen naar toe dacht u?

JvdV Dat weet ik niet. Die gingen de richting uit van de Laan van Nieuw Oostende, maar wat daar dus zat. Daar was een politiebureau ergens daar in één van die straten. En daar zullen dus waarschijnlijk wel naar toe gebracht zijn. Kan ook heel ergens anders, naar een, een SA of SS kantoor of, of gebouw of wat dan ook. Dat weet ik niet.

IV Hoorde u iets van spreken tussen hen?

JvdV Nee, nee. Nee.

IV Het was er stil?

JvdV Het was heel stil.

IV Sprak u daar later over, over zo'n?

JvdV Oja, ja. Gewoon in je eigen omgeving natuurlijk.

00:52:00

[image 01:49:58:22]

IV Wat werd daar over gezegd?

JvdV Ik had daar een, in die zelfde laan woonde een vriendin van mij. En ik weet dus daar dat ik haar dus verteld heb dat ik dat gezien heb. Ja, wat je daar dan verder op gezegd hebt, dat is zo lang geleden. Dat weet ik niet. We zullen gewoon verontwaardigd geweest zijn.

IV Waar dacht men dat die mensen naar toe gingen?

JvdV Nou naar een één of ander verzamelpunt waar Joodse mensen naar toe gebracht werden. Met steun (??) van de SS of wat dan ook, wie, wie dan daar ook over ging. Dat, dat gebeurde natuurlijk heel vaak, maar dit is de enige keer geweest dat ik het gezien heb.

IV Was er een gevoel waarom die mensen daar naartoe gingen?

JvdV Nee. Gewoon omdat ze Joods waren. Geen enkele andere reden dan ze zijn Joods.

IV En wist u of de uwe waar ze dan naartoe gingen uiteindelijk?

00:53:00

[image 01:50:56:16]

JvdV Nee, je had dus wel, je had wel iets gehoord over Westerbork. Dat was dus het enige waar je wel eens iets over, en Amersfoort. Wat daar dan precies was dat weet ik niet, maar Amersfoort, dat werd dus ook genoemd. Ze zijn afgevoerd naar Amersfoort. Maar, Duitsland, vernietigingskampen, daar was helemaal niks van bekend.

IV Amersfoort is een stad in Nederland.

JvdV Ja.

IV Wat was er in Amersfoort?

JvdV Dat weet ik niet. Ik weet dus, Amersfoort was ook een verzamelpunt van Joden en ander soort mensen. Dat zou ook een, een, soort concentratiekamp geweest zijn, maar daar heb ik eigenlijk nooit het juiste van geweten. En Westerbork daar weet je natuurlijk van alles van door wat je er over gelezen hebt. Maar je wist dus dat die mensen door vervoerd werden naar een ...

00:54:00

[image 01:51:54:09]

JvdV ... nou ja, zoiets als Westerbork. Ze werden ergens naar een concentratiekamp afgevoerd.

IV En zouden ze daar dan blijven of?

JvdV Daar wisten we echt niks van, nee.

IV Was er een vraag naar in uw omgeving van?

JvdV Ja, daar was, daar was wel van wat gebeurt er met die mensen. Wat gebeurt er toch met ze? Moeten ze gaan werken, want dat dachten de mensen zelf. Joodse mensen dachten zelf gewoon dat ze naar een werkkamp gingen. Dat ze moesten werken. Maar verder helemaal niet het idee van een concentratiekamp ofzo. Dat zou naderhand wel doorgedruppeld zijn, maar zeker niet de eerste jaren, dat ze afgevoerd werden. Maar wij hebben dus zelf 1943, begin '43, zijn wij dus, we waren dus geëvacueerd uit Scheveningen. Daar moesten we allemaal weg. De hele, heel Scheveningen werd leeg (...?) ...

00:55:00

[image 01:52:51:10]

- JvdV ... en d'r werd je gewoon een woning aangewezen. En toen zij wij dus in een huisje terecht gekomen, in een etage waar dus Joodse mensen in hadden gewoond en die waren al afgevoerd.
- IV Hoe weet u dat het Joodse mensen hadden?
- JvdV Dat hadden wij van de burenen beneden gehoord, dat ze weg gevoerd waren. Die waren al gearresteerd en weggevoerd.
- IV Hoe lang daarvoor?
- JvdV Nou, ik weet niet hoe lang dat huisje leeg heeft gestaan, maar alles lag daar nog. Het oud (???) was leeg maar vuile luiers en dat soort dingen, dat was blijven liggen.
- IV Was het gemeubileerd nog?
- JvdV Nee, niks. Niks stond er meer. Alles was weg, behalve dus de viezigheid. Die lag er dus nog. Dus ik weet niet wie het leeg gehaald heeft. Of het door, door politie of wat dan ook leeg gehaald is of door Duitsers of ...
- IV Hoelang heeft u daar gewoond?
- JvdV ... misschien wel door de burenen. Daar heb ik dus gewoond van begin ...

00:56:00

[image 01:53:49:12]

- JvdV ... '43 tot maart '45 toen Bezuidenhout gebombardeerd is. Dus een paar jaar.
- IV Dus u heeft daar een paar jaar gewoond?
- JvdV Ja.
- IV Bent u in, tot wel jaartal heeft u daar gewoond?
- JvdV Tot 1945. Voorjaar 1945 is Bezuidenhout gebombardeerd.
- IV En toen bent u weer?
- JvdV Toen zijn we weer naar Rotterdam gegaan. Hebben we een paar weken bij mijn broer gewoond en toen hebben we een huis waar NSB'ers in hadden gewoond en die met Dolle Dinsdag vertrokken waren, hebben wij gekraakt met behulp van de beheerder. En daar hebben we dus tot '48 gewoond tot we naar Venezuela gingen. Is een hele rare, toevalligheid dat eerst woon je in ...

00:57:00

[image 01:54:46:14]

- JvdV ... het huis waar Joodse mensen in hebben gewoond en dan woon je in een huis waar NSB'ers in hebben gewoond. En daar hebben we dus op de vliering een revolver gevonden en een hoge pet die zo van de, die vrouw die daar woonde die zat dus ook bij de NSB en die was dus soldaat, ik weet niet wat die was. Een hoge pet enzovoort. En ik wist dat één van mijn ooms die zat in het verzet dus die hebben wij bericht laten sturen dat dat bij mij op het vlierinkje lag dus dat is ie even komen halen. Dat is toen ook nog gebruikt. En mijn nichtje vertelde, ze heeft een paar jaar geleden de revolver pas naar de politie toe gebracht en dus ook verteld waar die oorspronkelijk vandaan kwam. En dat was dus die revolver die ze van mij hadden gekregen. Die haar vader ...

00:58:00

[image 01:55:44:09]

- JvdV ... gekregen had, die had zij al die jaren bewaard, maar die is toen ze ging verhuizen een paar jaar geleden bij de politie terecht gekomen. Want ze vond dat het nou toch geen nut meer had om dat nog verder te bewaren.
- IV Van wat er met de Joodse bevolking is gebeurd heeft u deze twee gevallen met eigen ogen gezien?

JvdV Ja. En verder heb ik dus alleen maar van horen zeggen en van na de oorlog wat ik gehoord heb. Ik heb natuurlijk, ja, later, ik heb, mijn eigen vriendin is dus half Joods. Ik heb op kantoor een collegaatje gehad waarmee ik een grote vriendschap heb opgebouwd. Ze is een stuk jonger dan ik. Het was eerst een soort dochter van me en naderhand gewoon echt een vriendin. Maar is ook half Joods, dus daar heb je ook weer stukjes van gehoord maar niet veel.

00:59:00

[image 01:56:41:22]

JvdV Want haar moeder was niet Joods. Haar vader was Joods. En haar vader was ondergedoken. Daar heb je dus kleine flarden maar daar weet ik zo vreselijk weinig van. Van haar weet ik dus heel weinig wat er gebeurd is.

IV Van dat wat u met eigen ogen zag ...

JvdV Maar wat ik met eigen ogen zag.

IV ... dat zijn deze twee gevallen?

JvdV Ja, dat staat dus gewoon, ik kan bij wijze van spreken nog in Den Haag me herinneren hoe het voetpad eruit zag waar die mensen over liepen. Ze liepen in het midden van de laan op zo'n pad dat geasfalteerd is en waar dan grind of schelpjes op liggen. En dat weet ik nog precies. Dat die mensen daarover liepen.

IV Wonderlijk hoe de herinnering werkt.

JvdV Is heel wonderlijk. Het is het beeld van die brede agent met die twee kleine mensjes daarvoor.

01:00:01

[image 01:57:40:17]

JvdV Dat baby'tje en dat grindpad, dat schelpenpad.

IV Dank u wel.

JvdV 't Is een verwarrend beeld (?).

IV Dank u wel.

01:00:20

[image 01:57:58:20]

EINDE